

Photo: Pixabay

ALERT PRAWNY

ANALIZA ROZWIĄZAŃ PRAWNOKARNYCH WPROWADZONYCH TARCZĄ ANTYKRYZYSOWĄ 3.0

Z TEGO ALERTU DOWIESZ SIĘ, ŻE:

1. Ustawodawca wprowadził do kodeksu karnego dwa nowe typy czynu zabronionego, których granica ustawowego zagrożenia karą wynosi do 5 lat pozbawienia wolności.
2. Zawieranie „chwilówek” pozostanie legalne, jednak żądanie spełnienia rażąco niewspółmiernego świadczenia pieniężnego względem osoby fizycznej zostanie spenalizowane.

ZAGADNIENIA OGÓLNE

W związku z dalszym rozprzestrzenianiem się epidemii COVID-19, a co za tym idzie, negatywnymi skutkami dla gospodarki rząd wprowadza kolejne środki mające na celu pomoc przedsiębiorcom oraz osobom fizycznym. Jednym z rozwiązań prawnych znajdujących się w nowej tarczy antykryzysowej 3.0 jest nowelizacja art. 304 kodeksu karnego dotyczącego wyzysku. Tarcza antykryzysowa 3.0 dodała dwa nowe typy kwalifikowane powyższego przestępstwa, których popełnienie jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5. Zmiana art. 304 k.k. ma na celu ochronę osób fizycznych zawierających umowę pożyczki oraz umowę o udzielenie kredytu, poprzez wprowadzenie penalizacji żądania od osoby fizycznej co najmniej dwukrotności maksymalnej wysokości kosztów pozaodsetkowych lub co najmniej dwukrotności stopy odsetek maksymalnych lub odsetek maksymalnych za zwłokę określonych w ustawie.

UWAGI WSTĘPNE

Nowe brzmienie przepisu zakłada dodanie do przestępstwa wyzysku z art. 304 k.k. dwóch nowych typów kwalifikowanych. Zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 treść artykułu wygląda następująco:

Art. 304 k.k.

§ 1. Kto, wyzyskując przymusowe położenie innej osoby fizycznej, prawnej albo jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, zawiera z nią umowę, nakładając na nią obowiązek świadczenia niewspółmiernego ze świadczeniem wzajemnym, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto, w zamian za udzielone osobie fizycznej świadczenie pieniężne wynikające z umowy pożyczki, kredytu lub innej umowy, której przedmiotem jest udzielenie takiego świadczenia z obowiązkiem jego zwrotu, niezwiązanej bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową tej osoby, żąda od niej zapłaty kosztów innych niż odsetki w kwocie co najmniej dwukrotnie przekraczającej maksymalną wysokość tych kosztów określoną w ustawie, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Tej samej karze podlega, kto, w związku z udzieleniem osobie fizycznej świadczenia pieniężnego wynikającego z umowy pożyczki, kredytu lub innej umowy, której przedmiotem jest udzielenie świadczenia pieniężnego z obowiązkiem jego zwrotu, niezwiązanej bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową tej osoby, żąda od niej zapłaty odsetek w wysokości co najmniej dwukrotnie przekraczającej stopę odsetek maksymalnych lub odsetek maksymalnych za zwłokę określonych w ustawie.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że omawiana nowelizacja wchodzi w życie po 14 dniach od dnia ogłoszenia tarczy antykryzysowej 3.0.

DOPUSZCZALNA WYSOKOŚĆ POZAODSETKOWYCH KOSZTÓW ORAZ ODSETEK

Omawiając koszty pozaodsetkowe należy zaznaczyć, że są to wszystkie koszty, które nie są odsetkami, a zostały zawarte w niżej wymienionych ustawach. Wśród kosztów pozaodsetkowych wyróżnia się m.in. koszt zabezpieczenia kredytu, prowizje itp. W zakresie

dopuszczalnej wysokości kosztów pozaodsetkowych należy posiłkować się sporządzonym przez ustawodawcę uzasadnieniem do projektu tarczy antykryzysowej 3.0, w którym wskazano, że projektowana odpowiedzialność z art. 304 § 2 k.k. dotyczy żądania zapłaty innych kosztów niż odsetki w kwocie co najmniej dwukrotnie przekraczającej ich maksymalną wysokość określoną w:

- 1) art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim, w którym określono maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytowych według następującego wzoru:

$$MPPK \leq (K \times 25\%) + (K \times n/R \times 30\%)$$

poszczególne symbole oznaczają:

MPPK - maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu,

K - całkowitą spłatę kredytu

n - okres spłaty wyrażony w dniach

R - liczbę dni w roku

- 2) ustawie o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami, uwzględniającej opłaty, prowizje, podatki i marże, jakie są znane kredytobiorcy, koszty usług kredytowych, w szczególności ubezpieczeń, w przypadku gdy ich poniesienie jest niezbędne do uzyskania kredytu hipotecznego lub do uzyskania go na oferowanych warunkach - z wyjątkiem kosztów opłat notarialnych i opłat sądowych ponoszonych przez konsumenta - w kosztach pozaodsetkowych kredytu hipotecznego (art. 4 ust. 5 ustawy);
- 3) ustawie o odwróconym kredycie hipotecznym, która przez inne koszty nakazuje rozumieć inne koszty niż odsetki, które kredytobiorca jest zobowiązany ponieść w związku z umową odwróconego kredytu hipotecznego, w szczególności prowizje i inne opłaty (art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy).

Przechodząc do odpowiedzialności karnej z art. 304 § 3 k.k. należy zaznaczyć, że dopuszczalna wysokość odsetek, których zapłaty może żądać osoba udzielająca pożyczki lub kredytodawca została określona w przepisach kodeksu cywilnego. Z uwagi na zastosowanie przepisu wyłącznie do świadczeń pieniężnych udzielonych osobom fizycznym, które nie są związane z ich działalnością gospodarczą ani zawodową należy skupić się na dwóch rodzajach odsetek wyróżnionych w kodeksie cywilnym:

- 1) odsetki ustawowe, których wysokość wynosi 4% w stosunku rocznym,
- 2) odsetki ustawowe za opóźnienie wynoszące 6% w skali roku.

Podstawowa wysokość odsetek może zostać zmodyfikowana. Ustawa przewiduje maksymalne odsetki, zarówno ustawowe, jak i ustawowe za opóźnienie, które nie mogą przekraczać dwukrotności wyżej wyrażonych wartości. Mając na uwadze powyższe:

- 1) maksymalna wysokość odsetek ustawowych nie może przekroczyć 8% w stosunku rocznym,
- 2) maksymalna wysokość odsetek ustawowych za opóźnienie nie może przekroczyć 12% w skali roku.

PRZESTĘPSTWO WYZYSKU

W mediach często słyszy się o przypadkach ludzi, którzy stracili cały swój majątek pożyczając niską kwotę, która - po nieuregulowaniu jej w czasie określonym w umowie - wzrastała do niebotycznych rozmiarów. Wprowadzony przepis ma przede wszystkim zapewnić ochronę osobom starszym oraz tym, którzy nie do końca rozumieją zapisy znajdujące się w umowach o tzw. „chwilówkę”.

Bez wątpienia pożyczkobiorcy zainteresowani wzięciem „chwilówki” przede wszystkim zwracają uwagę na wysokość jej oprocentowania, która kształtuje się różnie, w zależności od wiarygodności kredytowej pożyczkodawcy. **Podstawowym wskaźnikiem pozwalającym na oszacowanie wartości wszystkich kosztów zawartej pożyczki jest roczna rzeczywista stopa oprocentowania (RRSO).** Koszty zawierające się w RRSO mogą być różne, jednak najczęściej w umowach można natknąć się na: koszt przedłużenia terminu spłaty, koszty weryfikacyjne czy też koszty za opóźnienie w terminowym regulowaniu płatności. **W niektórych „chwilówkach” oferowanych na rynku RRSO może wynieść nawet 1900%.** Dodatkowe koszty związane z wzięciem szybkiej pożyczki to: koszt prowizji, opłata przygotowawcza, opłata administracyjna oraz opłata za udzielenie pożyczki. Idea krótkoterminowych pożyczek zakłada, że zostaną one spłacone w czasie wskazanym w umowie (zazwyczaj nie dłuższym niż 3 miesiące), jednak w razie braku spłaty zadłużenia przez pożyczkobiorcę jego sytuacja może się tylko pogarszać. **Mając na uwadze powyższy wskaźnik RRSO, który nie jest wyjątkiem na rynku „chwilówek” można łatwo obliczyć, że pożyczając 1000 zł i nie oddając ich na czas, w skali roku kwota może wzrosnąć do 19.000 zł, nie licząc innych, dodatkowych opłat, które często ukryte są w umowach lub są pisane tzw. małym druczkiem.** Powyższy problem jest zauważalny, w szczególności w raportach przygotowywanych przez Biuro Informacji Krajowej:

źródło: media.bik.pl

Problem ten jest więc dostrzegalny. Powyższa infografika pokazuje, że kwota zaległych zobowiązań, zwłaszcza kredytowych, rośnie. Należy zaznaczyć, że wzrost zaległych kwot zobowiązań sukcesywnie rośnie (przykładowo w 2017 r. kwota zaległych zobowiązań kredytowych wynosiła 31,77 mld zł). **Dotychczasowe uregulowania zawarte w kodeksie karnym nie pozwalały na skuteczną**

ochronę jednostek przed negatywnymi konsekwencjami zawierania wysoce niekorzystnych pożyczek. W poprzednim brzmieniu art. 304 k.k. chronił interesy kontrahentów, w szczególności tych znajdujących się w przymusowym położeniu. Taki stan prawny nie pozwalał na zróżnicowanie poziomu ochrony w zależności od tego czy pokrzywdzonym jest przedsiębiorca czy osoba fizyczna, z kolei poziom ich świadomości w zakresie skutków ekonomicznych podjętych przez nich decyzji w założeniu jest inny. Co do zasady **przedsiębiorca powinien być bardziej obeznany na rynku działania jego przedsiębiorstwa, a także wykorzystać uzyskane środki na określoną inwestycję. Dlatego też, nawet w przypadku niekorzystnych warunków kredytu lub pożyczki, w ostatecznym rozrachunku jest w stanie wykazać zysk ekonomiczny, gdy inwestycja zakończy się sukcesem.** Inaczej jest w przypadku osób fizycznych, które zazwyczaj korzystają z „chwilówek” w razie trudnej sytuacji finansowej, takiej jak utrata pracy, bądź choroby bliskiego. Osoby te mogą desperacko poszukiwać gotówki, by przeżyć i nie zawsze zwracają uwagi na „kruczki prawne” zawarte w umowach.

Zgodnie z nowym brzmieniem art. 304 § 2 k.k., sprawcą przestępstwa może być osoba, która **w zamian za udzielone osobie fizycznej świadczenie pieniężne, wynikające z pożyczki, kredytu lub innej umowy, której przedmiotem jest udzielenie świadczenia pieniężnego z obowiązkiem jego zwrotu żąda od tej osoby zapłaty kosztów innych niż odsetki w kwocie dwukrotnie przekraczającej maksymalną wysokość kosztów określonych w ustawie.** Przedmiot ten stanowią koszty usług dodatkowych (np. koszt prowizji, opłata przygotowawcza, koszt przedłużenia terminu spłaty itp.), których poniesienie przez osobę otrzymującą pożyczkę jest zazwyczaj niezbędne do jej zawarcia. Łączna wysokość tych kosztów nie może przekraczać dwukrotności maksymalnych kosztów określonych w ustawach wskazanych w poprzednim punkcie.

Sprawcą przestępstwa z art. 304 § 3 k.k. może być ten, **kto udziela osobie fizycznej świadczenia pieniężnego, wynikającego z umowy pożyczki, kredytu lub innej umowy, której przedmiotem jest udzielenie świadczenia pieniężnego z obowiązkiem jego zwrotu, żądając od tej osoby zapłaty odsetek w wysokości co najmniej dwukrotnie przekraczającej stopę odsetek maksymalnych lub odsetek maksymalnych za zwłokę określonych w kodeksie cywilnym.** Oznacza to, że w razie żądania od osoby, której udzielono świadczenia pieniężnego, zapłaty odsetek ustawowych wynoszących co najmniej 16% w stosunku rocznym lub zapłaty odsetek ustawowych za opóźnienie w wysokości co najmniej 24% w skali roku, wówczas żądający (pożyczkodawca lub kredytodawca) może odpowiadać na podstawie omawianego przepisu karnego.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że kluczową okolicznością jest również **cel udzielonej pożyczki, kredytu lub innej umowy, której przedmiotem jest udzielenie świadczenia pieniężnego z obowiązkiem jego zwrotu. Jeżeli osobie fizycznej udzielono świadczenia pieniężnego związanego z jej działalnością gospodarczą lub zawodową, wówczas nie może być mowy o przestępstwie z art. 304 § 2 k.k. lub art. 304 § 3 k.k., co ustawodawca wprost wskazał w uzasadnieniu do projektu. Penalizowane jest jedynie udzielenie świadczenia rażąco niewspółmiernego, wymierzonego w stosunku do życia prywatnego osoby fizycznej.**

Ponadto do oceny karalności czynu zawsze zastosowanie będzie miał **moment zgłoszenia żądania wobec pokrzywdzonego.** Ustawodawca uzależnił karalność od żądania świadczenia w określonej, skonkretyzowanej już wysokości, a nie od wysokości potencjalnej wynikającej z umowy. W efekcie, na gruncie prawa karnego, **możliwe będzie zawarcie umowy na wysoce niekorzystnych warunkach dla pokrzywdzonego, jednak żądanie od niego zwrotu kwoty co najmniej dwukrotnie przekraczającej maksymalną wysokość tych kosztów (w przypadku przestępstwa z art. 304 § 2 k.k.) oraz co najmniej dwukrotnie przekraczającą maksymalną**

wysokość odsetek (w przypadku przestępstwa z art. 304 § 3 k.k.) będzie już przestępstwem.

Bez znaczenia dla bytu przestępstwa jest sposób sformułowania żądania nadmiernego świadczenia. Może być ono wyrażone w rozmowie, korespondencji pisemnej, czynności prawnej bądź czynności procesowej (np. wytoczeniu powództwa o zapłatę). Sformułowanie żądania potraktowano analogicznie do dokonania potrącenia w rozumieniu art. 498 i art. 499 kodeksu cywilnego.

Nadto należy wskazać moment, od którego powyższe przepisy będzie można stosować. Zgodnie z art. 64 ustawy o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, przepis art. 304 § 2 k.k. **ma zastosowanie do czynów popełnionych po dniu wejścia w życie ustawy** (tak więc po 14 dniach od dnia ogłoszenia tarczy antykryzysowej 3.0), **także wtedy, gdy żądanie zapłaty dotyczy kosztów innych niż odsetki wynikających z umowy, która została zawarta przed dniem wejścia w życie ustawy, jeżeli wysokość tych kosztów przekraczała poziom dozwolony w dniu wejścia w życie ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacjami kryzysowymi oraz niektórych innych ustaw.** Sytuacja przedstawia się analogicznie w zakresie wprowadzonego art. 304 § 3 k.k., bowiem **przepis ten ma zastosowanie do czynów popełnionych po dniu wejścia w życie ustawy, także wtedy, gdy żądanie zapłaty odsetek wynikających z umowy, która została zawarta przed dniem wejścia w życie ustawy, jeżeli wysokość tych odsetek przekraczała poziom dozwolony w dniu wejścia w życie ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji.**

PODSUMOWANIE

Wprowadzone przez rząd rozwiązania należy ocenić pozytywnie, zwłaszcza w obecnej sytuacji. Jedną z negatywnych konsekwencji epidemii SARS-CoV-2 jest pogorszenie się kondycji finansowej przedsiębiorstw prowadząca do redukcji miejsc pracy. Osoby fizyczne tracące z dnia na dzień pracę szukają środków niezbędnych do utrzymania siebie lub rodziny na różne sposoby. Jednym z nich są „chwilówki”, z uwagi na ich powszechną dostępność, a uzyskanie środków przez pożyczkobiorcę może nastąpić już w ciągu kilkunastu minut, co jest konsekwencją braku szczegółowego badania wiarygodności kredytowej klienta. Rozwiązanie to pozwoli na ograniczenie negatywnych skutków zawieranych umów o świadczenie pieniężne przez osoby fizyczne do celów prywatnych, a w konsekwencji zniwelowanie długów osób fizycznych po zakończeniu stanu epidemicznego. Jednocześnie trudno spodziewać się, że krótkoterminowe pożyczki znikną z rynku, zamiast tego będą szukać nowych sposobów pozwalających na uniknięcie odpowiedzialności karnej.

ZAPEWNIAMY POMOC

Na wszelkie Państwa pytania dotyczące sytuacji prawnej w związku z epidemią COVID -19 odpowiedzą prawnicy FILIPKABICZ LEGAL Spółka komandytowa z siedzibą w Poznaniu

dr Piotr Karlik
advokat | prawnik
p.karlik@filipiakbabcz.com
tel. +48 600 837 732

Denis Jankowski
asystent
d.jankowski@filipiakbabcz.com
tel. +48 61 222 43 80